

Històries de contrabandistes

Va passar a primeres hores d'un matí de no fa pas gaire, en un dels poblets de la Cerdanya que són a tocar d'Andorra. L'amo de la fonda, en obrir les portes de l'establiment, es va trobar un jove, embolicat en una manta, que s'esperava a fora. Tenia un braç ferit i no havia dormit en tota la nit. No es coneixien de res, però no van caldre gaires explicacions. A la muntanya, diuen, no t'has de ficar amb el que fan els altres. Sens dubte, es tractava d'un contrabandista. Els veterans de la comarca mai no s'equivoquen. Molts són ex-contrabandistes, homes durs i solidaris, que s'han jugat la pell moltes nits, a l'hivern o a l'estiu, amb neu o sense, carregats amb embalsams de trenta quilos, molt sovint fugint de la Guàrdia Civil. Els veterans no van dubtar ni un segon a ajudar al jove.

Aquella nit, el noi havia passat d'Andorra cap a la Cerdanya amb el cotxe carregat fins dalt de

**A la Cerdanya,
a l'Alt Urgell
i al Pallars Sobirà,
comarques que
limiten amb
Andorra, el
contraban és un
ofici de tota
la vida.**

caixes de tabac ros. Fins i tot n'havia tret el seient del copilot, per aprofitar més l'espai. La càrrega anava coberta amb una manta, la mateixa que després el protegí del fred.

L'aventura havia començat molt bé. Era un bon conductor. Sabia córrer. Es coneixia les pistes més difícils, i les havia estudiat durant molts dissabtes i diumenges, tot fent veure que anava d'excursió amb la família. Els pendents són molt pronunciats, però quan baixen carregats i amb por que els enxampin, el peu tira més cap a l'accelerador que no pas cap al fre. En un revolt, va derrapar, va sortir de la pista, i després de fer dues voltes de campana, va caure sobre una roca. Resultat: dues rodes rebentades i el braç massegat. S'embolicà amb la manta. No sabia ben bé on era. Va caminar molta estona fins arribar al poble.

Al matí següent, els vells el van ajudar a descarregar el cotxe. Van amagar la càrrega al

El port de Claror, a Arànsers (en la imatge) era un dels punts de pas tradicionals del contraban dels anys quaranta i cinquanta. Llavors les mercaderies havien de ser transportades a peu, afrontant a les inclemències del temps.

bosc, fins que va arribar un altre a recollir-la. Amb una grua van treure el cotxe i li van donar rodes noves perquè pogués reprendre el camí. Quatre dies després el jove es va presentar al poble per tornar-los les rodes i agrair-los l'ajut.

Malgrat que els mètodes, els guanys i els riscos siguin ben diferents, entre els contrabandistes d'ahir i els d'avui, la solidaritat funciona. Sense fer preguntes. Tots saben molt bé què és córrer davant la Guàrdia Civil. La diferència és que els vells ho feien per poder menjar, per guanyar-se la vida, i els joves ho fan per fer diners. Abans corrien a peu, carregats com a mules. Avui ho fan en vehicles tot terreny, a gran velocitat, i poden passar càrregues molt superiors. A l'hivern, si hi ha molt gruix de neu, utilitzen motos de neu que arrosseguen trineus immensos carregats de caixes.

El contraban, avui. A la Cerdanya, a l'Alt Urgell i al Pallars Sobirà, comarques catalanes que limiten amb Andorra, el contraban és un ofici de tota la vida. I el de tabac, un clàssic. A Andorra es fabriquen cigarrets amb tabac americà importat sense impostos. Els americans, a canvi, compren la producció de les plantacions andorranes de tabac, de menor qualitat, i la cremen. Tothom hi surt guanyant. El següent pas és el contraban, una pràctica històrica que dona suculets beneficis, sobretot als grups organitzats de gallecs i portuguesos que avui són els qui majoritàriament controlen el tràfic.

El Pla de la Rabassa és el pas per excel·lència del contraban amb la Cerdanya. Està pentinat per un laberint de roderes, camins i pistes tortuoses, obertes pels *jeeps* dels mateixos contrabandistes, que donen bona idea de com actuen. Les expedicions són dignes d'una pel·lícula de Mad Max. Surten de nit, a tota velocitat, amb els fars apagats, en caravanes d'uns quants cotxes. Deuen de dur ulleres d'infraroigs –diu la gent– si no no s'entén com no se'n maten més. Sol anar un al davant, a una distància prudent, per advertir a través dels *walkie-talkies* si hi ha perill de trobar la Guàrdia Civil.

Baixen la muntanya per on poden, evitant els camins habituals, a tota velocitat, fent dreuera per pistes impressionants, o saltant pel dret. Des de la pista que passa pel coll de Font d'Aristot, o la del coll de Queralt cap a baix, és freqüent veure cotxes que s'han estibat fugint dels guàrdies, o que han estat estimbats a posta, per desfer-se de la càrrega. Molts cotxes arriben sense oli i completament destrossats, però han assolit l'objectiu: arribar, lliurar el tabac, i cobrar.

Després, la mercaderia es repartirà en camions per diverses ciutats, evitant les autopistes, i amb cotxes de vigilància que circulen uns quilòmetres més endavant, també equipats amb *walkie-talkies*, per avisar si apareixen els de trànsit, que, segons diuen, són els més perillosos. La resta és arribar als llocs convinguts, co-

brar, comptar els diners –sempre davant del comprador– i descarregar. Diuen que els xinesos poden descarregar un camió en cinc minuts, de nit, a qualsevol carrer de Madrid. La distribució i la venda tancarà el negoci, una aventura amb tots els ingredients imaginables: picaresca, suborns, delacions, adrenalina, diners, i riscos físics i legals. Si no els enxampen carregats, no els passa res. Altrament, només es considera delictes penal si porten mercaderia per valor d'un milió de pessetes, mínim.

Mestres del vell ofici. Als anys quaranta i cinquanta, quan el contraban es feia a peu, el port de Perafita (Lles) era el pas emblemàtic, però també s'utilitzaven el de Setut (Lles), el de Claror (Arànsers), el de Vallcivera (la Llosa) i el Port Negre (Bescaran). Les colles de contrabandistes dels pobles fronterers treballaven, generalment, per un amo que organitzava les operacions. Ells eren els mossos. Si hi havia guerra entre amos, s'arreglaven entre ells. I si la càrrega es perdia o se la quedava la Guàrdia Civil, ells no perdien res, en tot cas, deixaven de guanyar. Prou que se la jugaven. Més d'un s'hi va deixar la pell, per accident, o abatut pels trets de la Guàrdia Civil.

“Cada tres dies fèiem un viatge, entre quatre o cinc contrabandistes. Si ens ajuntàvem dues colles, de dos pobles, èrem nou o deu. El sistema era el següent: primer anava un a fer fer els feixos a Andorra la Vella, a la fàbrica. Ens els pujaven en furgoneta fins les Escaldes. Allà els carregàvem en un matxo o dos i els pujàvem fins la barraca de Perafita. Descarregàvem, pagàvem, esmorzàvem, carregàvem i pujàvem fins dalt el Port. Cada feix pesava trenta o trenta-cinc quilos. Baixàvem sense parar. Com les guittles. Quins farts de teixir! Coneixíem les millors dreueres. Tallàvem la muntanya com un cordill. Sabíem tan bé els topants que burlàvem els carrabiners. pels llocs difícils, on hi havia el perill que hi fossin, passàvem de nit. Moltes vegades un de nosaltres, d'aquí baix estant, clissava el que feien els carrabiners. Més d'un cop, sort en vam tenir d'ell.”

“Els malparits d'Andorra ens feien pagar dues peles per un bastó d'avellaner. El mateix que feia els feixos, et venia el bastó i l'havies de dur. Si portaves picadura, et donaven una pastilla per fer cigarros durant el viatge. I si duies cigarrets, et donaven un paquet. Si no fumaves, te'l podies vendre per quatre o cinc peles i tot això que guanyaves”.

Si tot anava bé, es podien guanyar de tres-centes a cinc-centes pessetes en un viatge. Calia caminar a les fosques, com un llop, conèixer la muntanya pam a pam i utilitzar tota mena d'estratègies per despitar la Guàrdia Civil. Quan pujaven, duïen una destra per fer veure que anaven a fer llenya, o una canya de pescar, com si anessin a treballar. Un cop eren prou amunt,

les amagaven i passaven el Port. Quan tornaven a casa, calia canviar-se ràpidament de roba. L'esquena quedava plena de borró del feix i les braceres marcades a les espatlles. Però el que no es podia evitar tan fàcilment eren el fred, ni el cansament, ni tampoc els accidents.

“A voltes t'adormies caminant. I el fred! Havíem arribat a encendre foc damunt la neu per escalfar-nos. El foc anava fonent la neu i es quedava a baix. Un cop, baixant, n'hi va haver un que va començar a riure. S'estava gelant. El van haver de pegar fort. Les van passar negres per arribar a baix. Es va passar quatre dies al llit. Entre les hòsties que li havien fotut i mig gelat... Si arriba a anar-hi sol, es mor.”

“A l'hivern dúiem manoples, que escalfen més que els guants, però, de vegades, amb manoples i tot, se'ns arrencava la pell de les mans. Un dia, portàvem carn de xaï per cuire. Havia nevat molt i no vam poder fer foc. Ens vam menjar els ronyons crus, i algun tros de carn crua. Portàvem pa, vi negre i un quart de quilo de sucre. Tot això ens donava una força de déu. Alguna nit havíem dut els feixos ben bé quinze hores. Tris, tras, sense parar”.

Eren temps de maquis, anys en què la Guàrdia Civil, o els gendarmes, com diuen molts dels veterans, disparaven amb total impunitat. Sovint tiraven a l'aire per espantar-los i agafar-los, però més d'una vegada disparaven de dret. En van matar uns quants, desarmats. Molt sovint, però, l'interès dels gendarmes era requisar els feixos i cobrar pel dret de pas, cosa que a ells, de cara al futur, no els anava gens malament. Amb el pas comprat es treballava millor.

“Els anaven dos o tres, però, és clar, anaven armats. Si t'enxampaven sabies que el feix era d'ells. Un dia veníem onze tios. Hi havia neu. La Guàrdia Civil tenien la caserna a Martinet. Van pujar, i van trobar a la neu el rastre que havíem deixat en pujar cap Andorra. Com que havia nevat no ens podien pujar els feixos amb el matxo. Vam sortir al matí, cap Andorra. Vam arribar a l'hora de dinar. Vam dinar. Carreguem els feixos, i vinga, anar pujant, anar pujant. Tiràvem fort. No creïem que hi poguessin ser. Quan estàvem ja a mitja muntanya de Lles, va aparèixer un guàrdia de darrere un pi. Li posa la pistola al cap al que anava davant i li diu: *'Siéntate aquí, cabrón, y no digas nada'*. S'asseu. Arriba el següent. El mateix. *'Tu, maricón, siéntate'*. Et parlaven sempre en aquest to. Ens

CARME PUÉRTOLAS

Fotografies d'antics contrabandistes. Molt sovint, la relació dels contrabandistes i la Guàrdia Civil era més estreta del que la legalitat hagués volgut, perquè les necessitats davant la manca d'aliments, unia paradoxalment tots dos fronts.

van agafar a tots. Dos carrabiners i onze tios. I vinga a discutir. Finalment, ens van demanar cinc-centes peles de les dels anys cinquanta, i dos feixos. Ells també passaven més fam que un *mestre armero*. Ens vam endur els altres nou. Baixant els vam dir: ‘mecagundéu –així mateix– per què ens heu de demanar els diners i els feixos?’. I ens ho van dir. Aquell dia ells dos no estaven de servei, però havien trobat el rastre. Ens van dir: ‘Així viurem una mica tots. Vosaltres no guanyareu gaire res, però nosaltres també calarem’. Vam arreglar una mica les coses. Així, si un altre dia hi tornàvem, ells ens deien: vinga va, podeu treballar quatre o cinc dies tranquils”.

Molt sovint la Guàrdia Civil optava, en benefici propi, per mig conviure amb la gent del poble i aprofitar-se de les seves activitats. Necessitaven pa, llet, carn... “És clar, ells també passaven gana. Quan anàvem a la muntanya a posar llaços per caçar conills, sovint ens barrejàvem amb els carrabiners. Ells també en posaven. Sabia més el gos que el guàrdia civil. Per malparit que fos el *jefe*, s'havien d'adaptar una mica a la gent dels pobles, si no malament”.

Encara que la mercaderia principal que es passava era el tabac, Reig i Carmela, segons les èpoques, els productes variaven. S'havia fet contraban d'essència de colònia (“un se li va fer un foradet a la llauna i li vam haver de cremar la roba de la pudor que feia”), de Nescafé (“eren uns pots malparits, se't clavaven a l'esquena”), penicilina, blondes i puntes de coixí, rellotges, rodes i peces de recanvi, màquines d'afaitar, etc. Fins i tot, mules.

“Allò de les mules estava bé. Anaves descarregat i et guanyaves un bon jornal. Cobràvem tres-centes peles per cap. Un cop en vam arribar a dur vint-i-dues. Havíem d'anar primer a un hotel de les Escaldes i, com si fóssim babaus, ensenyar a l'amo un segell partit pel mig. Ell sabia de què anava. Ens donava el sopar i quan estàvem ben tips, a dormir. Ens cridava a les quatre del matí i ens donava el tiberi pel dia. Les mules arribaven de França en dos o tres camions. N'hi havia de treballades, que anaven ferrades. Les descarregaven a la plaça de les Escaldes. Les agafàvem amb una morrellada i endavant, cap dalt. Se seguïen molt bé, i si alguna es perdia, a la nit, olorant, trobava el rastre i tornava a la fila. Arribàvem aquí baix, cobràvem i cap a casa.”

Però vint-i-dues mules per la muntanya era un grup massa nombros i sorollós per passar fàcilment desapercebut. A més les mules va-

CARME PUÉRTOLAS

Plantacions de tabac a Andorra. El contraban de cigarrets és un clàssic.

lien molts diners als anys cinquanta i, evidentment, la Guàrdia Civil també hi volia participar.

“Una nit, ja les havíem carregat al camió d'aquí, que arriba un dels encarregats de l'amo del bestiar i ens diu: ja les podeu descarregar que som agafats. Hi ha la Guàrdia Civil aquí baix que ens espera. Les heu de tornar a portar cap Andorra. Vam dir que no. No ens vèiem amb collons de tornar-hi. Les descarreguem del camió. Tirem cap a una casa i, abans d'arribar-hi, un guàrdia ens va fotre una rajada de trets. Nosaltres, com si res. Vam seguir i les vam anar a tancar a una casa de pagès. El camió el van agafar buit. Volien enganxar calés i es van fotre. Després l'encarregat va venir allà on érem, amb el sobre dels diners. Quan vam arribar a casa, ens esperava la Guàrdia Civil. 'Donde estan las mulas, cabrón, que os habéis vuelto a escapar'. Com que ja havíem cobrat els ho vam dir. Les mules van sortir a subhasta i les va comprar el mateix amo. Qui més podia fer-ho?”

Malgrat que ara els vells contrabandistes ho expliquin com una aventura, eren temps molt durs. Alguns van morir a trets, o estimbats. El pitjor era caure de cara per un pendent. Molts ho van anar deixant a mesura que anaven trobant altres formes de guanyar-se la vida, o bé, en casar-se, influenciats per les pors de les dones. Avui, a tots, els queda en el record el nom

CARME PUÉRTOLAS

Els automòbils que es fan servir per al contraban queden sovint abandonats a la muntanya. Els contrabandistes han de conduir en la foscor esquivant els riscos de l'orografia però també de la vigilància policial.

del Marsell de Viliella, segons que diuen, el més valent, un heroi.

“Li havien fotut trets pertot arreu. Una vegada li van foradar els pantalons i tot. Va fer molts calés passant gent per la frontera quan la guerra. Duia una metralleta i havia fet recular els gendarmes més d'un cop. Fins i tot havia passat una nena dins la motxilla. Li va sortir la Guàrdia Civil, però ell fent servir la metralleta els va arriar i aconseguí passar la nena cap Andorra. Hòstia aquell! Li havien fotut molta estopa. Havia estat tancat a la presó. Feia molts favors. Treballava sol. De vegades duia quaranta quilos, i aguantava amb un tros de pa i una cabeça d'all. No era mala persona, eh! Al contrari. Els andorrans li van birlar tots els calés jugant a les cartes i torrant-lo. Ara ja és mort.”

“En aquell temps si no feies això, no res. No podies anar ni de festa major. No hi havia calés. Si avui fos jove i no tingués feina ni em pogués guanyar un jornalet, també faria com el jovent d'ara, amb els jeeps. Es clar”.

Som a la plaça del poble. A uns metres, hi ha un home gran; és un guàrdia civil retirat, que va d'excursió amb la família.

—Mira, home! És en Càceres. Saluda'l.

—Jo?, diu l'altre. Només havia fet que fer-me córrer, i vigilar-me. El fred que vaig passar, per culpa d'ell!

Xavier Montanyà

DIVENDRES, 8 DE SETEMBRE

PIANO, JAZZ-FUSIÓ, SAXOS

19.30 h Jardins de la Biblioteca Can Castells
LOLA, XAVI GARCIA SPANISH FRIENDS, RAMON DIAZ GROUP

MANEL CAMP

22.00 h Plaça de l'Ajuntament

ALBERT PLA I PI DE LA SERRA

23.00 h Ateneu Santboià
Preu: 1.000 pts

DISSABTE, 9 DE SETEMBRE

CORAL RESSO + ALJAMA

18.00 h Ateneu Santboià
Preu: 1.000 pts

INDIE. POP

19.30 h Jardins de la Biblioteca de Can Castells
STRAWBERRY PILLS FOR EVA, DEWY, CHILHOOD

YOLANDA I REMEDIOS AMAYA

21.00 h Ateneu Santboià
Preu: 1.000 pts

CINEMA

23.00 Plaça de l'Ajuntament
Estrena de la pel·lícula "Dues vides en una ciutat"
Musicada i interpretada en directe per PEGASUS

DIUMENGE, 10 DE SETEMBRE

MARIA DEL MAR BONET I CARMEN LINARES

19.00 h Ateneu Santboià
Preu: 1.000 pts.

POP, FLAMENC-FUSIÓ, REGGAE

19.30 h Jardins de la Biblioteca Can Castells
RAMON SALES I DANIEL LAUDO, CANDELA, RADICAL STYLE

PEDRO GUERRA I JAVIER ÁLVAREZ

22.00 h Plaça de l'Ajuntament

DILLUNS, 11 DE SETEMBRE

"SENTIM L'OVIDI"

19.00 h Ateneu Santboià
Preu: 1.000 pts

MÚSICA TRADICIONAL - RADIOKUATRE

22.00 h Plaça de l'Ajuntament

INFORMACIÓ GENERAL

Informació:
Patronat de Cultura i Joventut de L'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat.
Venda anticipada de localitats:
- SERVICI CAIXA de "La Caixa" les 24 hores.

- Patronat Municipal de Cultura i Joventut de L'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat.
C/ Joan Bardina 29 (Torre del Sol)
Tel: 640 00 00 (ext 410).

Durant els dies del festival venda d'entrades al PUNT D'INFORMACIÓ de la Plaça de l'Ajuntament.
Com arribar a Sant Boi de Llobregat:
*FFCC cada 1/4 d'hora des de la Plaça Espanya (Barcelona)
*Bus: L 72 des de la Plaça Espanya (Barcelona)

Organitza:

Amb el suport de:

Amb la col·laboració de:

